

Mijn naam is Eve Milbert. Toen ik trouwde, nam ik de naam Heusbourg aan.

Wanneer en waar bent u geboren?

Op 12 april 1933 in Noertrange. We hadden een kleine boerderij met 2 koeien, 2 varkens, twee dozijn kippen. En we hadden een eigen moestuin. We hoefden geen groenten te kopen. We hadden altijd genoeg te eten.

Toen de oorlog begon, had ik net mijn eerste communie gedaan. Eerst kwamen de mensen uit het zuiden van het land. Ze dachten dat ze vreselijke dingen hadden meegemaakt omdat ze geen eten meer konden kopen in de winkels. Er was een echtpaar bij ons dat een meisje van ongeveer 20 jaar in huis had genomen. De vrouw was geopereerd en kwam rechtstreeks uit het ziekenhuis naar ons in het noorden. Ze was nog steeds erg zwak en ziek. Dat was vóór het offensief.

Hoe herinnert u zich het dagelijks leven van toen? Hoe was het op school?

In het begin zat ik nog in de tweede klas. Toen kwam de oorlog. Tijdens de oorlog hadden we een halve dag les en de volgende dag gingen we het bos in om te sporten. En we moesten lid worden van de Hitlerjeugd. Dan kregen we zo'n pasje. 's Morgens moesten alle jongeren uit de gemeente Brachtenbach naar het verenigingshuis in Niederwampach, wat voor weer het ook was. Daar lieten ze ons films van de oorlog zien. Daarin zagen we hoe mensen werden doodgeschoten of uitgehongerd. Daarna moesten we weer sporten op de heuvel achter het clubhuis. Tot 6 uur 's avonds. Daarna moesten we weer naar huis lopen.

Hoe was de situatie in het dorp tijdens de oorlog? Had u genoeg te eten?

We kregen ooit van die voedselbonnen. Er stond op hoeveel we van alles konden krijgen. Er was zelfs chocolade. Dat hadden we vroeger niet echt. Elke maand kregen we twee stukken chocolade.

Was dat toen de Duitsers er waren?

Ja, tijdens de oorlog.

Hoe moet men zich het dagelijks leven in het dorp voorstellen? U ging naar school, u kon spelen?

Ja, we konden spelen. 's Avonds, want SS'ers patrouilleerden met hun hond door de straten.

Was u beter af dan mensen die geen boerderij hadden?

Ja, de mensen uit het zuiden kwamen naar ons toe. Vroeger kregen ze altijd te horen dat ze niet naar de Ösling zouden komen omdat het daar zou stinken. Plotseling waren ze blij om naar ons te komen. De boeren stonken niet meer. Hier kregen ze te eten.

Toen ze zeiden dat de Duitsers terugkwamen, gingen we naar het huis waar mijn moeder was geboren. Dat was rond één uur 's middags. Mijn vader en de andere volwassenen zeiden als het vanmiddag niet knalt, het nooit zouknallen. En precies om 13.00 uur kwamen de jachtbommenwerpers. Vijf of zes en ze begonnen te schieten. Daarna lag het halve dorp in puin. De kerk had de aanval overleefd. Alleen de ramen waren kapot. In onze straat was zelfs geen enkel raam gebroken. Alleen het huis aan de overkant was verwoest. Daar woonden mijn toekomstige schoonouders. De familie van het huis aan de ingang van het dorp, dat iets verderop stond, was naar beneden gekomen omdat ze bang waren dat hun huis als eerste geraakt zou worden. Waren ze daar maar gebleven. Bij hen was niet eens een ruit verbrijzeld, maar in het huis van hun familie werd de vader gedood. Een van zijn zonen en twee andere

jonge mannen uit het dorp vonden een rond voorwerp op een pad toen de Amerikanen kwamen. Een man uit het dorp die langsloep vertelde hun dat ze het weg moesten gooien, dat het een handgranaat was. Ze luisterden niet naar hem en speelden ermee. De man zei later dat hij nog geen halve meter had gelopen toen de granaat afging. Ze waren alle drie dood. Dus dit gezin uit het huis bij de ingang van het dorp had al een zoon verloren, toen de vader, en toen viel er nog een zoon. Toen stierf ook een van de dochters. En de jongste dochter had polio. Van het laatste huis in onze straat was de moeder overleden, dus moesten de twee dochters, respectievelijk 12 en 13 jaar oud, de zaak met hun vader voortzetten. Een paar huizen verderop woonde een gezin met veel kinderen. De moeder wilde met haar dochters bij een familielid gaan wonen omdat het daar rustiger was. Dat was voordat de jachtbommenwerpers kwamen. Ze vertrokken en plotseling kwam de vrouw terug. Ze huilde niet en zei dat de Here God weer met haar had gedeeld. De jongste dochter, die de hand van de vrouw vasthield, was letterlijk onthoofd. Ze huilde niet. Ze had nog een zoon, hij was verloren gegaan in de oorlog. Een van haar dochters had niet mee gewild en haar moeder had haar daarvoor uitgescholden. Ze was vast nog niet aan de beurt. En de kroegbaas en zijn schoonzus en de oudste dochter, wiens verloofde ook was gedood op dezelfde plek als het kleine meisje dat was onthoofd, werden door de luchtdruk in de stal gegooid. Ook zij waren dood. De vrouw van de gastheer en de andere vrouwen die naar boven kwamen, waren helemaal rood van al het bloed. En in de kroeg - zo vertelde mijn latere man me - stonden honderden jonge mannen tegen elkaar aan geleund, allemaal dood. Ze waren niet omgevallen omdat ze zo dicht bij elkaar stonden. Dit alles duurde nauwelijks een uur. In het huis tegenover de kerk stonden een man en zijn zoon voor de deur van de koeienstal. De man werd door de luchtdruk tegen de lindebomen bij de kerk geslingerd. Hij was niet dood, maar hij had zijn hoofd erg gestoten. Dat kon je later goed merken. Je kon met hem praten, bijvoorbeeld over wijn - hij kwam van de Moezel. Hij herinnerde zich alles van vroeger, maar recentere gebeurtenissen kon hij zich niet herinneren.

Hoeveel mensen stierven er toen bij de aanval in Brachtenbach?

In het ene huis de moeder, beneden drie, dan een ander, dat is al vijf. Dan in een kelder de zoon des huizes, dat is zes. Dan in een ander huis nog eens vier. Dat maakt tien. En in de kroeg waren er drie. Dus dertien. Ik bedoel, er waren er zeventien in totaal. De kroeg en de stallen waren volledig verwoest. Het huis tegenover - dat van mijn neef - werd ook verwoest. En boven was de andere kroeg ook verwoest. En onze school. In de stal waar we waren, waren de ruiten ook verbrijzeld. In de stal werd altijd gebeden. Toen de vliegtuigen kwamen, lagen er soldaten in de lange gang. Mijn moeder ging naar een van hen toe en pakte zijn hand. Hij liet haar los en ze zei dat hij met ons moest bidden. Zodat het goed zou aflopen. Hij antwoordde dat ze niet met ons konden bidden, ze hadden hun eigen gebed voor hun kameraden als die zouden vallen. Ik vertelde dit later aan mijn man. Hij bevestigde het. Ze hadden ook een gebed tijdens de oorlog. Hij was drie jaar in de oorlog. Hij kende het nog steeds. Het was een prachtig gebed. Ze baden het voor hun gesneuvelde kameraden. Als ze zwaar gewond waren, moesten de anderen ze wegbrengen. Ze mochten ze daar niet laten liggen. Toen het offensief voorbij was, bleven we nog een week in het geboortehuis van mijn moeder. Toen begonnen de ruzies onder ons. Een van ons lag niet goed, we liepen elkaar in de weg, enz. Onze oma bleef thuis. Ze was bang dat ze alles van haar zouden afpakken. Ze was bang voor haar mooie lakens en meubels. Maar toen werd ze ziek. Een SS-officier was ingekwartierd in een kamer naast haar en ze riep hem en vertelde hem dat ze vreselijke pijn had en een dokter nodig had. Het militaire ziekenhuis bevond zich in het huis naast haar. Er kwam een dokter die haar iets gaf tegen de pijn. De SS officier vertelde haar dat hij daar nog een week zou blijven - ze lagen overal in het huis, in de twee woonkamers, ook gewonde soldaten. Hij zei dat hij over een week weg moest en dat er daarna geen SS'ers meer zouden komen, maar anderen. Ze moest ervoor zorgen dat ze tegen die tijd het huis uit was. Anders zou ze pech hebben. Hij bedoelde het goed voor haar.

Hoe hebt u het einde van de oorlog ervaren?

Daar kan ik niet veel over zeggen, ik was nog jong.

Was er geen feest?

Na het offensief, toen alles voorbij was, werden de doden allemaal op melkkarren gelegd en naar een massagraf op de begraafplaats gebracht. De pastoor was erbij en zei tegen de mannen die het graf groeven - twee van mijn ooms waren er ook bij - dat als ze klaar waren, ze naar hem toe moesten komen in de sacristie, waar hij een fles schnaps had staan. Dat hadden ze verdiend. En de pastoor zou ook hebben gezegd dat de Duitsers hem hadden gewaarschuwd dat alle inwoners van Brachtenbach zouden worden doodgeschoten, en als hij het er niet mee eens was, zou hij ook worden doodgeschoten. Hij zou hebben gezegd dat hij niets te verliezen had, dat hij geen kinderen had en niet getrouwd was. Dan moesten ze hem maar doodschieten. Ik denk dat ze hem gespaard hebben omdat hij het zo serieus zei.

Hoelang duurde het om het dorp weer op te bouwen?

Dat duurde lang. Er werd veel vals gespeeld. Er was geld vanwege het Rundstedt-offensief. Er was een familie in Koerich, de vrouw kwam uit Brachtenbach, zij hadden daar een café. Ze stonden aan de kant van de Duitsers. Toen alles weer in orde was in Luxemburg, werd haar man in de gevangenis gezet. Omdat hij een collaborateur was geweest. De jongens uit Brachtenbach die daarheen gevlucht waren, bedelden in alle huizen om eten voor de vrouw en haar drie kinderen.

Hoe herinnert u zich deze wederopbouw?

Veel arbeiders kwamen en ruimden eerst op. Al het puin moest worden verwijderd. Daarna werden de huizen één voor één herbouwd. Sommigen moesten langer wachten dan anderen. Daarna moesten ze nieuwe meubels kopen. Er waren veel oude meubels die je gratis kon krijgen. Het huis van mijn toekomstige man was het mooiste van het dorp. Ze waren timmermannen en konden de vloeren, deuren, enz. zelf maken. Ze hadden echt prachtige deuren.

Dat moet je verwerken. Er waren ook soldaten in ons bakhuis. Ze hadden water in de koeienbakken gedaan en vuur gemaakt. Mijn oma zei altijd dat ze iets te eten moesten krijgen. Ze bracht ze koffie. Een van hen lag naast de trog en de anderen zeiden dat ze hem niets meer hoefde te geven. Ze zei dat ze ook kon zien dat hij ziek was, maar dat ze hem toch iets wilde geven. Toen ze dichterbij kwam, zag ze dat hij al in de hemel was. En er zat er ook eentje bij ons in de keuken. Hij zat gebogen op een stoel met een van pijn vertrokken gezicht. Toen mijn oma vroeg wat hij mankeerde, zei hij dat hij een schot in de buik had. Het was maar een klein gaatje. Maar ook hij stierf later.

Wat zou u vandaag zeggen na al die tijd?

Dat zoiets nooit meer mag gebeuren. Dat zou iedereen zeggen.

Welke ervaring heeft het meeste indruk gemaakt?

Het ergste was het uur waarop de jachtbommenwerpers kwamen. We baden elke dag in de stal en hadden ons voorgenomen om een kapel tegenover de stal te bouwen als iedereen die in de stal zat het zou overleven. En dat werd gedaan. We hadden geen Mariabeeld, maar de priester had er nog een op zolder staan. We kleedden het aan en elke keer als een vrouw trouwde, werd het boeket van de bruid bij dit beeld gelegd. En als je een kind kreeg, werd je voor het beeld gezegend door de pastoor. Tegenwoordig lachen mensen erom. Maar zo was het toen. Ik herinner me nog dat mijn oma met me meeging. De pastoor bad bij het Mariabeeld en je moest hem iets geven.

Werd er na de oorlog nog over gesproken? Hoe werd er met de hele zaak omgegaan?

Er was een viering bij dit massagraf. Deze mensen werden er slechts tijdelijk begraven. Later werd de begraafplaats verplaatst. Alle graven - niet die van de doden van het offensief - werden geopend en de doden werden eruit gehaald. En als je dood bent, blijft je haar groeien, echt waar. In de werkplaats hadden ze mooie doodskisten gemaakt van multiplex en daar werden de doden in gelegd. Daarna werd er nog een massagraf gegraven en degenen die niet waren gevallen maar al in de graven lagen, werden aan de andere kant gelegd, waar mijn moeder al lag. In die tijd, toen er nog kerkdienst en vespers waren en 's avonds de gebedsdienst, bezochten we ons graf en daarna het massagraf. Ze vielen voor ons. Er was ook een mooie dienst voor hen met verschillende priesters.